

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Cilt: 6, Sayı: 2, 2017
Sayfa: 1123-1136

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[25-05-2017] – [27-05-2017]

Sürdürülebilir Turizmin Çevre İkilemi: Toplum ve Tüketim

Caner ÇALIŞKAN

**Dr. Ar. Gör, Adıyaman Üniversitesi Turizm Fakültesi
Doctor., Adıyaman University Faculty Of Tourism
caner.caliskan@hotmail.com**

Öz

Yeni dünya düzeni derin bir toplumsal dönüşüme sahne olmuştur. Özellikle çevresel alanda etkisini gösteren bu dönüşüm, kaynak tüketiminin çarpıcı boyutlara ulaşmasıyla çevreci bir imaja bürünmüştür. Bu imaj turizm sektörünü de etkilemiş ve günümüz sürdürülebilir turizm kavramına zemin oluşturmuştur. Sürdürülebilirlik ve turizmin aynı paydada ele alınması, farklı söylem ve eleştirilere neden olmuştur. Özellikle çevresel koruma açısından, kavramın günümüzde ne nedenle uygulanabilir olduğu tartışma konusudur. Bu bağlamda konunun öncelikle toplumsal uçlarıyla ilişkilendirilmesi önemlidir. Nitekim Sanayi Devriminin ideal toplum hayalinin yine insan eliyle oluşan ve çevresel bozulmalarla sınırları çizilen karamsar bir gerçekliğe dönüşmesi dikkat çekicidir. Bu dönüşüm, turizm ve çevre ilişkisinde de kendine yer bulmaktadır. Buna göre turizm faaliyetlerinin çevre sorunlarıyla çatıştığı görülürken, bu durumun turizmin sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri oluşturduğu düşünülmektedir. Araştırmada sürdürülebilir turizmin çevresel koruma açısından uygulanabilirliği, toplumsal dönüşüme eşlik eden olaylar ekseninde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Sanayileşme, Çevre, Toplum, Tüketim.

Environmental Dichotomy Of Sustainable Tourism: Society And Consumption

Abstract

The new world order has witnessed a deep social transformation. This transformation has gained an environmentalist dimension depending on resource overconsumption. This has also influenced tourism and formed a basis for a concept; sustainable tourism. Dealing with sustainability and the tourism on a common ground has led to criticisms. The practicability of this concept is contradictive from the aspect of environment. Concordantly, it is important for the issue to be addressed based on its social aspects. It is also remarkable that the dream of industrial revolution as the ideal society has transformed into a bleak reality characterized by environmental derangement. This manifests itself within the relationship between tourism and environment. Accordingly, tourism activities conflict with environmental problems. This situation raises doubts regarding the sustainability of tourism. This study dwells on the analysis of the practicability of sustainable tourism within environmental protection taking into account the phenomena that accompany social transformation.

Keywords: Sustainable Tourism, Industrialization, Environment, Society, Consumption.

1. Giriş

Çevresel bozulma konusu, "olası yarını" işaret eden yaygın bir toplumsal sorundur. Özellikle Sanayi Devrimi ile derinleşen bu sorun, insanoğlunun kâr amaçlı kalkınma anlayışı ve buna bağlı sınırsız tüketim alışkanlığıyla çözümü zor boyutlara ulaşmıştır (Yücel, Altunkasa, Güçray, Uslu ve Say, 2006: 217). Bu nedenledir ki Birleşmiş Milletler tarafından Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) adıyla hazırlanan 1987 tarihli raporda, sürdürülebilir kalkınma kavramına dikkat çekilerek çevresel koruma esasında gelecek neslin gözetilmesi istenmiştir (WCED, 1987). Kavramın yaygınlık kazanması aynı zamanda her sektörü kendi sistemi içinde düşünmeye itmiş ve turizm bu sektörlerin başında gelmiştir (Kahraman ve Türkay, 2006: 95).

Tarihsel sürece bakıldığında, turizmin küresel gücünü ilk kez kitlesel turist hareketleriyle hissettirdiği görülür (Akış, 1999: 37). Tüketim temelli olan kitlesel hareketler aynı zamanda çevre üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerle (Ovalı, 2007: 65) dikkat çekmiş ve nihayetinde turizmin sürdürülebilirliği konusunu gündeme getirmiştir (Altanlar ve Kesim Güniz, 2011: 2). Turizm, çevre ve sürdürülebilirlik denkleminde bakıldığında alanyazında farklı yaklaşımların olduğu görülürken, konunun asıl hareket noktasının toplum olduğu düşünülmektedir. Ne var ki, çevre sorunları her şeyden önce toplumsal bir durumdur ve bu sorunların ortaya çıkışından ciddi boyutlara ulaşmasına değin her sürecin temelinde bir zihniyet değişimi bulunur (Mutlu, 2009: 71). Benzer açıdan sürdürülebilir turizm yaklaşımında da insanoğlunun bugün ve gelecek üzerindeki tercihleri ve düşünsel yapıları dikkate alınmalıdır (Bramwell ve Sharman, 2000: 26). Buradan hareketle çalışmada, sürdürülebilir turizm ve çevre ilişkisi toplumsal dönüşümlere eşlik eden olaylar ekseninde ele alınmış ve kavramın pratik düzlemde uygulanabilirliği bugünün tüketim toplumu üzerinden tartışılmıştır.

2. Algılanan Zaman ve Çevre

Geçmişten günümüze, olayları algılama ve yorumlama şekli değişkenlik gösterebilir. Örneğin sanayileşme sürecinde inşa edilen sıra ev dizileri kendi döneminde göz tırmalayıcı iken bugünün korunmaya değer ilgi çekici yapıları olmuştur. Diğer yandan 19. yüzyılda atmosfere zarar veriyor düşüncesiyle felaket olarak görülen buharlı tren günümüz gözünden masum bir buluştur. Dolayısıyla doğayı okumak değişken ve öğrenilen bir şeydir ve toplumlara göre farklı olabilir. Önemli olan husus, söz konusu farklılığın o toplumsal çevre içinde kültürel oluşma biçimidir (Urry, 2015: 259). Örneğin düşün tarihine bakıldığında sosyal olayların yorumu kimi zaman ekonomi temelli iken (Mol ve Spaargaren, 2006), çevre kavramı geri planda tutulmuştur (Buttel, Dickens, Dunlop ve Gijswijt, 2002). Modern çevre hareketinin başladığı 1970'li yıllara gelindiğinde ise (Gottlieb, 1993)

sanayi toplumlarının doğa zıtlaşması, çevreyi değer addedilen bir olgu haline getirmiştir (Adak, 2010: 380). Nitekim bu yıllarda insan merkezli paradigmadan doğa merkezli kavrayışa geçiş tartışılmıştır (Bkz. Catton ve Dunlap, 1978; Dunlap ve Van Liere, 1978). Ancak yine de, bir yandan çevresel sorunlar küresel düzeyde artış gösterirken (Adak, 2010: 380) diğer yandan bu artış 21. yüzyıl toplumlarının temel yüzleşme konularından biri haline gelmiştir (Ceritli, 2001: 224). Bu durum ekseninde Calder ve Clugston (2005); 21. Yüzyılın, toplumların bugünü ve geleceği için yeryüzünün kısıtlı kaynaklarını zorladığı bir zaman olarak hatırlanacağını vurgulamıştır.

3. Çevre ve Sürdürülebilir Turizm Paradigması

Turizm ve sürdürülebilirlik unsurlarının aynı düzlemde kavramsallaştırılması sürdürülebilir turizmin ne olduğu sorusunu beraberinde getirmektedir. Bu soruya cevaben alanyazında önemli alternatifler bulunmakla birlikte kavram üzerinde oluşan ihtilaf, temel bir sorun döngüsünü doğurmaktadır. Çünkü turizmin her türü sürdürülebilir olarak algılanmakta (Butler, 1999) dahası sürdürülebilir turizm bir tür olarak ele alınmaktadır. Oluşan bu genel geçer hata Gössling, Hall ve Weaver'ın (2009) bakışıyla açıklanabilir. Yazarlara göre sürdürülebilir turizmin, algılanabilen ancak tasviri güç bir anlam taşıdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, kavramın her şeyden önce bir anlayış olduğunu belirtmek gerekir (Kozak ve Bahçe, 2009). Bu anlayış ise turizmin, başta çevre olmak üzere ekonomik ve sosyal açıdan daha faydalı olabilmesini içermektedir (Lozano-Oyola, Blancas, González ve Caballero, 2012). Bu yaklaşımın aynı zamanda Butler'ın (1993) yorumuyla örtüştüğü söylenebilir. Yazara göre kavram, turizmden sağlanan faydaların sürekli olabilmesini ifade etmektedir. Ancak bu ayırmada da şu soru sorulmalıdır: Sürdürülebilir turizm pratik düzlemde mümkün müdür?

Öncelikle kavramın geleceğe dönük olumlu beklentiler üzerinden doğduğu ve gerçek düzlemde soyutlaştığı düşünülebilir. Bu parantezde insanoğlunun gelecek konusunda genellikle gerçekçi olmayan bir iyimserlik eğiliminde olduğunu vurgulamak gerekir (Weinstein, 1980: 806). Choi ve Sırakaya'nın (2005) belirttiği gibi sürdürülebilir turizm, geleneksel turizm gelişimin çizdiği olumsuz tablonun yarattığı korkuya karşı gelecek adına duyulan iyimser beklentilerden doğmuş bir anlayıştır.

Lane'ye (2009) göre ise kavram, uzun dönemli bir süreci kapsarken uygulama pratikleri oldukça güçtür. Gössling, Hall ve Weaver (2009) bu düşünceyi doğrularken aynı zamanda turizmin konumlandığı sistemden bağımsız olarak tek başına sürdürülebilir olamayacağını savunur. Bu bağlamda turizm ekonomik anlamda getiri sağlarken diğer yandan çevresel unsurlara zarar vermemeli hatta bu unsurları besleyebilmelidir (Ham ve Weiler, 2012). Benzer söylemle, çevrenin korunması sürdürülebilir turizmin

ekonomik başarısında temel parametre olarak görülebilir (Cater, 1991: 2). Sharpley ve Sharpley'in (1997) simbiyotik ilişki şeklinde yaklaştığı bu durum, fiziki turizm gelişiminin çevre üzerinde bırakacağı kaçınılmaz etkisiyle (Mathieson ve Wall, 1988: 93) bulanıklaşır. Çünkü yapısal işleyişine bakıldığında, turizm gelişiminin temel sorunlarını çevre üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler betimler (Middleton ve Hawkins, 1998). Oluşan bu ikilik belki de sürdürülebilir turizmin popüler ancak pratiği zor bir kavram olmasının alternatif bir izahı olabilir (Wheeller, 1993).

Bir başka durum da turizmin çevresel tüketim nesnelere olan bileşenlerin bağımsız olmayışıdır. Buna göre kumsallar, denizler, ormanlık alanlar, arazi, su kaynakları gibi unsurlar ortak yaşam kaynaklarından bağımsız değildir (Liu, 2003: 464). Ayrıca söz konusu kaynak yelpazesinden de anlaşılacağı üzere, turizmin oldukça fazla türü bulunurken her bir türün çevre üzerinde bırakacağı etkiler de farklılık gösterebilmektedir (Shaw ve Williams, 2002: 302). Turizmin toplumsal ve yapısal uçlarının çizdiği bu resim, sürdürülebilir turizmin çevreyi koruma düsturuna (Kahraman ve Türkay, 2006: 97) rağmen turizmin neden sürekli çevre ile çatışma halinde olduğuna (Mathieson ve Wall, 1988: 132) bir açıklık getirebilmektedir.

4. Sanayileşmenin Gölgesinde Çevre ve Sürdürülebilir Turizm

İngiltere'de gerçekleşen Sanayi Devrimi ile hammaddeye ulaşım kolaylaşmış, üretimde yeni teknolojiler kullanılmaya başlanmış ve büyük bir endüstriyel dönüşüm yaşanmıştır (Montagna, 1981). Feodalitenin sınırladığı ekonomik ve siyasal sistemin sonu olan bu dönüşüm aynı zamanda ideal toplum hayalinin öngörüsü olmuştur. Ancak fabrikaların kuşattığı doğal alanlar, kalabalıklaşan şehirler ve değer erozyonu bu hayali, ticari otoritelerin gölgesinde şekillenen başka bir gerçekliğe dönüştürmüştür (Küçükkalay, 1997). Bu dönüşüme bakıldığında bir anlamda geçmiş ideal toplum ütopyasının tüketim toplumuna evrimi görülmektedir. Nitekim tarihin dönüm noktalarından biri olan Sanayi Devrimi, kimi toplumlara mutluluk getirirken kimine zarar vermiş kimine ise faydayı ağır maliyeti ile birlikte sunmuştur (Mahiroğulları, 2005).

Küresel resme bakıldığında, toplumlar nezdinde farklılaşan bu maliyetin ortak paydasını çevre sorunlarının oluşturduğu anlaşılmaktadır (Baykal ve Baykal, 2008). Grubler'in (1995) sanayileşmenin çevre üzerindeki benzeri görülmemiş etkisi şeklinde tanımladığı bu durum aynı zamanda Gray'in (1989) teknolojik kalkınma ikilemine yapılan bir göndermedir. Buna göre, teknoloji destekli sanayileşme ve gelişme çabası küresel dünyada güç sahibi olma amacı taşıırken, insanoğlu yaşam idamesini kıt kaynakların sınırlarını çizdiği meçhul geleceğinin kaygısı içinde sürdürmektedir. İnsan eliyle

güçlenen bu ikilik ise, teknolojik kalkınmayı bir anlamda çevresel sorunların hem kaynağı hem çözüm aracı yapmaktadır (Gray, 1989; Yücel, 2003).

Esasında insanoğlunun çevre ikilemi 10000 yıl öncesine yani yerleşik ya da yarı yerleşik hayata geçip orman alanlarını tarım amaçlı tahribatına kadar uzanmaktadır. Küçük ölçekte başlayan bu süreç sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerle birlikte hızlanmış ve Sanayi Devrimi ile keskinlik kazanmıştır (Aykal, Gümüş ve Akça, 2009). Aynı düzlemde bu keskin dönüşümün fiziksel besini olan doğal kaynaklar ve çevre, günümüze değin onarılması güç yaralar almıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar kaynakların tükenme riskine dayanarak sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarına dikkat çekmişlerdir. Sonraki süreçte, tarım ve sanayi gibi turizm sektörü de bu riskin dayanakları arasında yer almış (Sarkın, 2008) ve sürdürülebilirlik anlayışı 1980'lerin sonlarına gelindiğinde diğer sektörlerde olduğu gibi turizm için de evrensel bir gerçeklik halini almıştır (Scaglione, Marx ve Johnson, 2011: 208).

Önemlidir ki, sürdürülebilir turizmin evrensel kabulü, kavramsal yapısını ve uygulama pratiklerini gelişen dünyanın gerçekleriyle karşı karşıya getirmiştir. Bu gerçeğin ise kendini iki uçta belli ettiği düşünülebilir: Birincisi, turizm gibi farklı değişkenleri bir arada barındıran bir sistemin kıt kaynakların kullanımı üzerinden nasıl sürdürülebilir olacağı (Briassoulis, 2002; Hunter, 1997); ikincisi ise -ilk durumla bağlantılı olarak- kavramın uygulama sürecinde nasıl yorumlanacağıdır (Garrord ve Fyall, 1998). Ancak her iki durumda beliren asıl değişkenin insan olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Çünkü üretim toplumu olarak betimlenen sanayi toplumundaki insan olgusu, 20. yüzyıldan sonraki aşamada tüketimin öznesi olarak (Şentürk, 2008: 222) turizm gibi beklenti ve tatmin güdüsüyle şekillenen bir faaliyetin (Berber, 2003) sürdürülebilirliğindeki asıl soru işareti haline gelmiştir.

4.1. Tüketim Toplumunda Sürdürülebilir Turizm ve Çevre

Çevre sorunlarına eğilimin hatırı sayılır geçmişine rağmen mevcut durumla oluşturduğu tezat dikkat çekicidir. Esasında konunun antropolojik kökeninde şu denklem yer almaktadır: İlkel toplumlarda gelişmenin nesnel delilleri (pratik araçlar, ateş vb) doğadan üstün değildir. Aksine doğanın sundukları bu delilleri meydana getirmektedir. Ancak sanayi toplumlarında durum farklılık göstermektedir. Buna göre sanayi toplumları için metaya yüklenen gelişme imgesi doğanın bir ikamesi kabul edilmektedir. Bir diğer ifade ile doğanın insanoğluna sunduğu fiziki gelişme fırsatı bir bakıma aleyhine işleyen toplumsal bir gerçekliği meydana getirmiştir. Belki de bu yüzdendir ki gelişme imgesine aracılık eden makineleşme arttıkça doğanın insan zihninde yatan önemi geri çekilmiştir (Levi-Strauss, 2014: 61). Benzer

açından, toplumların yaşam tarzı ve şekli değiştikçe doğaya insan ergonomisine sunulan bir anlam yüklenmiş ve metaya atfedilen gelişme algısı bu anlamı çevresel tahribatlarla somutlaştırmıştır (Gürpınar, 1990). Ulrich Beck'in risk toplumunda sıkça vurguladığı gerçek de bu yöndedir. Buna göre insanoğlu, doğa içinde doğal olmaktan tümüyle uzaklaşarak doğayı yapaylaştırmıştır (Çuhacı, 2012: 150). Konuyu ilginç kılan ise, asıl riskin doğal nedenlerin değil toplumsal dönüşümün yol açtığı belirsizliklerin olmasıdır (Giddens, 2013: 156-157).

Doğa konusunda toplumların sınırlarını çizdiği belirsizlik kendini turizm-çevre zıtlaşmasında da göstermektedir (Brenner, Arnegger ve Job, 2008: 65). Urry'nin (2015) ifade ettiği gibi turizm faaliyetleri dünyadaki nüfus artışından çok daha hızlı bir oranla artış gösterirken, bu artış çevresel açıdan olumsuz sonuçlara açık olmaktadır. Görünen o ki, daha önce vurgulanan turizm gelişimi ve gelişimden beklenen arasındaki ikilemi bizzat insanoğlu beslemektedir. Aynı ikilemde Babu (2008), turizm gelişiminin herhangi bir alanla her zaman uyumunun güç olduğunu savunurken, bu güçlük turizmin sürdürülebilirliği önünde yapısal bir duvar örebilmektedir (Sharpley, 2002).

Konunun kavramsal altyapısına bakıldığında ise şuna açıklık getirilmesi önemlidir: Sürdürülebilir turizm anlayışının dayanağı olan sürdürülebilir kalkınma (Garrod ve Fyall, 1998) çevresel kaynak tüketimini azaltmaya değil bu kaynakların yeniden çevrimine odaklanmaktadır. Çünkü tüketim süreci bir gelişmişlik örüntüsüdür ve süreklilik arz etmektedir (Giddens, 2013: 994-995). Ne var ki küresel sistemin amacı pazarın genişlemesi ve daha fazla kar olmaktadır. Diğer ifadeyle üretim artmalı ve sistemin işleyişi devam etmelidir. Doğanın temelinde ise dengeye ulaşmak esasken kalkınmanın dinamik işleyişi doğanın statik yapısıyla zıtlaşabilmektedir (de Kadt'dan aktaran Roney, 2011). Bu görüntü aynı zamanda sürdürülebilirlik kavramının da çelişkisi olabilmektedir. Çünkü insan eliyle yapılan herhangi bir şey dinamik bir özellik taşıyarken çevrenin kendisi daima statik yapıdadır (Faber, Jorna ve Van Engelen, 2005: 9). Kavramsal düzlemde beliren bu paradoks ise günümüz tüketim toplumunu işaret etmektedir (Bayhan, 2011). Sanayileşme süreciyle başlayan ve 20. yüzyılın ikinci yarısında doruğa ulaşan tüketim toplumu (Cohen'den aktaran Adak, 2010: 378), artan çevreci hareketlere rağmen (Balkaya, 2014) daha zengin bir yaşam hayalini ve sonrasında daha fazla tüketmeyi hedeflemektedir (Aydoğan, 2009).

Mevcut durumun daha derininde beliren tablo ise insanoğlunun temel bir zaafına işaret etmektedir. Buna göre daha fazla tüketme güdüsünün varoluşun doğasında olduğu görülmektedir (Ökmen, 1996: 4). Bayhan'ın (2011) deyimiyle; Descartes'in "düşünüyorum öyleyse varım" mottosunun yerini artık "tüketiyorum öyleyse varım" düşüncesi almıştır. Oluşan bu tablonun aynı zamanda çevre sorunlarındaki sürekliliğin de nedeni olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Durning, 1998).

Tüketim olgusunun turizm bağlamında ise benzer bir nedenselliğin olduğu görülmektedir. Buna göre turizm faaliyetlerinin hareket eksenini çoğunlukla boş zamandır (Roney, 2011: 2) ve boş zaman olgusu günümüz dünyasının dikte ettiği tüketim endüstrisinin baskısı altındadır (Aytaç, 2004: 116; Dağtaş, 2006: 5). Kaldı ki muhteva ettiği faaliyetler silsilesi ile birlikte meta tüketimi, kaçış, unutma, kurgusal deneyimler, paket eğlenceler, sınıf/statü parlatma, kimlik edinme, vb. unsurlar (Aytaç, 2005) turizmi bireysel ve toplumsal bir tatmin aracı yaparken (Dolmacı ve Bulgan, 2013), oluşan tablo bireylerde çevreye karşı sosyo-kültürel bir kayıtsızlık yaratabilmektedir. Tarlow'un (2016: 235) ifade ettiği gibi, turizm genel anlamda soyut ürün satarken daha çok harcamaya itebilmektedir. Nitekim turizm sadece milyonlarca insanı değil ayrıca bir o kadar umut ve hayalleri de birbirine bağlayan bir sistemdir.

5. Sonuç ve Tartışma

İnsanoğlu varoluşundan bugüne çevre ile sürekli etkileşim halinde olmuş ve bu etkileşim kimi zaman olumlu sonuçlar meydana getirirken kimi zaman çevresel yıkımlarla sonuçlanmıştır. İnsan ve çevre ilişkisinde önemli bir değişken olan turizm ise sürdürülebilirliği noktasında güncel sorunlar yaşayan bir sektör konumuna gelmiştir. Bir taraftan sanayileşmenin doğa dengesinde kritik sınavı, diğer taraftan çevreci baskılar toplumlar nezdinde yeni hassasiyetler doğururken, turizm ortaya çıkan yeni denklemin çok boyutlu bileşenlerinden biri olmuştur.

Turizm toplumsal süreçlerden bağımsız olmadığı gibi turizmin çevre uyumunda görülen güçlükler de küresel yaşamın gerekçelerinden ayrılmamaktadır. Diğer yandan turizme sadece ekonomik bir faaliyet olarak değil, toplumsal yaşam döngüsünde bulunan pek çok kaynağın kullanıldığı büyük bir sistem olarak bakmak gerekir (Duran, 2011: 292). Bu nedendir ki sürdürülebilir turizm pratiklerinde görülen sorunlar turizmden bağımsız gibi görünen günümüz toplum ve çevre çatışmasıyla aynılanmaktadır. Bu aynılığa dayanarak, çevre ekseninde ortak bir sürdürülebilir turizm kimliği oluşturmanın oldukça güç olduğu düşünülebilir. Özellikle turizmin küresel sistemin bileşenleriyle oluşturduğu örüntü düşünüldüğünde, sürdürülebilir olabilmesi için gereken unsurların fayda ve maliyetini çevre parantezinde dengeleyemediği görülmektedir.

Turizmin sürdürülebilirlik bileşkesinde beliren bir diğer boyut da tüketim olgusudur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra görülen hızlı nüfus artışı, dolaylı olarak tüketimi toplumsal yaşamın odağında konumlandırmış ve bu durum doğal kaynakların tükenme riskinde küresel bir tehdit haline almıştır (Hayta, 2009: 144). Her ne kadar günümüz dünyasının aşladığı çevreci yaklaşımlar büyük bir iyimserlik taşısa da tüketim kültürünün dünya ekonomisine yön veren çokuluslu şirketlerin kontrolünde şekillendiği bir gerçektir (Arıbaş ve Yürüdü, 2015: 40). Ayrıca tüketim arzının artması

ve toplumsal yaşamın bir ideolojisi olarak metalaşmanın yükselişi renkli bir dünyanın kapılarını aralamaktadır (Aytaç, 2006: 27). Bu dünyanın önemli bir kanadını oluşturan turizm sektörü de tüketimin hegemonyası altında şekillenmekte ve söz konusu şirketlerin gölgesinde kurgulanarak daha çok tüketime yol açmaktadır (Aytaç, 2004).

Sürdürülebilir turizmin kavramsal yapısı incelendiğinde, çevrenin gözetildiği bir ekonomik faaliyetten bahsedilse de (Shaw ve Williams, 2002: 300) büyüyen bir sektör hacmi, turist sayısında artış veya yaşam kalitesinde yükselme fikirlerinin çevresel koruma beklentisiyle denge kurması oldukça güç görünmektedir (Johnston ve Tyrrell, 2005: 2). Bu nedenle sürdürülebilir turizmin öncelikle sosyo-kültürel anlamda algılanması önemlidir. Açık söylemle, turizmin sürdürülebilir olması, barındırdığı sistemde yer alan süreçlerin doğru okunabilmesine bağlı olmakla birlikte (Cole, 2006: 12) uzun vadede olgunlaşması ve çıktılarını zamana yayılması gereken bir sektör olduğu unutulmamalıdır (Hayta, 2014; Künü ve Hopoğlu, 2015).

Esasında konunun kırılma noktasını teorik düşüncenin pratikte karşılaştığı güçlükler oluşturmaktadır. Bu güçlükler ise şu maddelerle açıklanabilir: Birincisi; gelir ve yaşam kalitesi açısından eşit dağılımın olmadığı dünyada, çevresel sürdürülebilirliğin herkes için benzer duyarlılıkla karşılanması veya aynı öncelik kapsamına alınması beklenmemelidir. İkincisi; tüketirken zarar vermemek dahası yenilemek ve bunu sürekli hale getirmek günümüz sanayi toplumları için maliyetli bir soru işaretidir. Üçüncüsü; artan dünya nüfusuyla birlikte suç oranlarında yükseliş, barınma sıkıntısı ve hastalık gibi sorunların değişmeyen hatta artan bir öncelik taşınması çevre bilincinin oluşması önünde sosyo-ekonomik bir engel oluşturabilmektedir.

Sonuç olarak bugün gelinen noktada, çevre duyarlı turizm düşüncesinin yeni arayışları beraberinde getirdiği açıktır (Beyhan ve Ünügür, 2005: 80). Ancak günümüz coğrafyasında yaşanan çevre sorunları, küresel dünya düzeni ile sürdürülebilir turizm arasındaki çatışmayı işaret ederken, bu çatışmanın toplumsal yaşamın denkleminde kendine yer edindiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Yeoman ve Postma, 2014).

Kaynakça

- Adak, N. (2010). Geçmişten Bugüne Çevreye Sosyolojik Yaklaşım. *Ege Akademik Yaklaşım*, 10(1), 371-382.
- Akış, S. (1999). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye. *Anatolia, Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10, 36-46.
- Altanlar, A. ve Kesim Güniz, A. (2011). Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yöre Halkı ve Yerli Turistlerin Davranış ve Beklentilerini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma; Akçakoca Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-20.

- Arıbaş, K. ve Yürüdü, E. (2015). Çevre Sorunları ve Tüketim Kültürü. *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 30-48.
- Aydoğan, F. (2009). Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 27(2), 203-215.
- Aykal, F. D., Gümüş, B. ve Akça, Y. Ö. (2009). *Sürdürülebilirlik Kapsamında Yenilenebilir Ve Etkin Enerji Kullanımının Yapılarda Uygulanması*. V. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu (YEKSEM) Bildiriler Kitabı, sy: 78-83. Ankara: Elektrik Mühendisleri Odası yayınları.
- Aytaç, Ö. (2004). Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık*, 28(2), 115-138.
- Aytaç, Ö. (2005). Kapitalizm ve Boş Zaman. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1).
- Aytaç, Ö. (2006). Tüketimcilik ve Metalaşma Kısacında Boş Zaman. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 27-53.
- Babu, S. (2008). *Tourism Development and Its Emerging Paradigms*. In Babu, S. S., Mishra, S. & Parida, B.B. (Eds.), *Tourism development revisited: concepts, issues and paradigms* (pp 177-197). India: SAGE Publications
- Balkaya, F. (2014). Yeni Toplumsal Hareket Çeşidi Olarak Çevreci Hareketler. *Global Journal of Economics and Business Studies*,3(5), 41-50.
- Bayhan, V. (2011). Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: "Tüketiyorum Öyleyse Varım". *Sosyoloji Konferansları*, 43, 221-248.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Berber, Ş. (2003). Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 205-221.
- Beyhan, Ş.G. ve Ünügür, S.M. (2005). Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm Ve Kimlik Modeli. *İTÜ Dergisi, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 4(2), 79-87.
- Bramwell, B. ve Sharman, A. (2000) *Approaches to Sustainable Tourism Planning and Community Participation*. In Richards, G. & Hall, D (Eds.), *Tourism and Sustainable Community Development* (pp 17-35). UK: Routledge
- Brenner, L., Arnegger, J. ve Job, H. (2008). *Management of Nature-Based Tourism in Protected Areas (The Case of the Sian Ka'an Biosphere Reserve, Mexico)*. In Alejandro D. Ramos and P. S. Jimenez (Eds.), *Tourism development: Economics, management and strategy* (pp. 47-69). Nova Science Publishers
- Briassoulis, H. (2002). Sustainable tourism and the question of the commons. *Annals of tourism research*, 29(4), 1065-1085.

- Butler, R. W. (1993). Tourism-An evolutionary perspective. In J. G. Nelson, R. Butler, & G. Wall (Eds.), *Tourism and sustainable development: monitoring, planning, managing* (pp. 26-43). Waterloo: Heritage Resources Centre, University of Waterloo.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: a state of the art review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- Buttel, F.H., Dickens, P., Dunlop, R.E. ve Gijswijt, A. (2002). *Sociological theory and the environment: an overview and introduction*. In R. E. Dunlap, F. H. Buttel, P. Dickens & A. Gijswijt (Eds.), *Sociological theory and the environment: classical foundations, contemporary insights*. (pp.3-32). Rowman & Littlefield Publishers,
- Calder, W. ve Clugston, R. (2005). Editorial: education for a sustainable future. *Journal of Geography in Higher Education*, 29(1), 7-12.
- Cater, E. (1991). *Sustainable tourism in the Third World: Problems and prospects*. London: University of Reading.
- Catton Jr, W. R. ve Dunlap, R. E. (1978). Environmental sociology: a new paradigm. *The American Sociologist*, 13, 41-49.
- Ceritli, İ. (2001). Çevreci Hareketin Siyasallaşma Süreci. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 213-226.
- Choi, H.C. ve Sirakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.
- Cole, S. (2006). Information and empowerment: The keys to achieving sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 14(6), 1-16
- Çuhacı, A. (2012). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129-157.
- Dağtaş, E. (2006). Tüketim Kültürü, Yaşam Tarzları, Boş Zamanlar ve Medya Üzerine Bir Literatür Taraması. *Eğitim Bilim Toplum*, 4(14), 4-34.
- Dolmacı, N. ve Bulgan, G. (2013). Turizm Etiği Kapsamında Çevresel Duyarlılık. *Journal of Yaşar University*, 8(29), 4853-4871.
- Dunlap, R. E. ve Van Liere, K. D. (1978). The "new environmental paradigm". *The journal of environmental education*, 9(4), 10-19.
- Duran, E. (2011). Turizm, Kültür ve Kimlik İlişkisi; Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 291-313.
- Durning, A. (1998). *Ne Kadarı Yeterli? Tüketim Toplumu ve Dünyanın Geleceği*. (S. Çağlayan, Çev.). Ankara: Tema Vakfı Yayınları.

- Faber, N., Jorna, R. ve Van Engelen, J. O. (2005). The Sustainability Of "Sustainability"-A Study Into The Conceptual Foundations Of The Notion Of "Sustainability". *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 7(1), 1-33.
- Garrod, B. ve Fyall, A. (1998). Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism? *Tourism Management*, 19(3), 199-212.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. (Haz. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gottlieb, R. (1993) *Forcing the Spring: The Transformation of the American Environmental Movement*, Washington, DC: Island Press
- Gossling, S., Hall, C. M. ve Weaver, D. B. (2008). *Synthesis and Conclusions*. In S. Gossling, C.M. Hall, & D.B. Weaver (Eds.), *Sustainable Tourism Futures Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations* (pp 300-306). UK: Routledge.
- Gürpınar, E. (1990). *Çevre sorunları*. İstanbul: Der Yayınları
- Gray, P.E. (1989). *The paradox of technological development*. In Technology and Environment. (J.H. Ausubel et al., eds.), National Academy Press, Washington, DC, pp 192-204.
- Grubler, A. (1995). *Industrialization as a Historical Phenomenon*. International Institute for Applied Systems Analysis.
- Ham, S. H. ve Weiler, B. (2012). *Interpretation as the centerpiece of sustainable wildlife tourism*. In R. Harris, T. Griffin & P. Williams (Eds.), *Sustainable Tourism*. Butterworth-Heinemann (pp 35-44). Oxford,
- Hayta, A.B. (2009). Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 143-151.
- Hayta, A.B. (2014). *Postmodern Dönemin Tüketim İmajları: Postmodern Tüketim Kültürü, Tüketim Kalıpları ve Postmodern Tüketici*. M. Babaoğul, A. Şener ve B. Buğday (Eds.), *Tüketici yazıları (IV)*. Ankara: TÜPADEM.
- Hunter, C. (1997). Sustainable tourism as an adaptive paradigm. *Annals of tourism research*, 24(4), 850-867.
- Johnston, R. J. ve Tyrrell, T. J. (2005). A Dynamic Model of Sustainable Tourism. *Journal of Travel Research*, 44(2), 124-134.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2006). *Turizm ve çevre*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, A. S. (2009). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık

- Küçükcalay, M. (1997). Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 51-68.
- Künü, S ve Hopoğlu, S. (2015). *Turizm ve Sürdürülebilir Büyüme: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı (sy.103-111). Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- Lane, B. (2009). *Thirty years of sustainable tourism*. In S. Gossling, C.M. Hall & D.B. Weaver (Eds). *Sustainable Tourism Futures Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations* (pp 19-32). UK: Routledge.
- Levi-Strauss, C. (2014). *Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji* (A. Terzi, Çev.). İstanbul: Metis.
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of sustainable tourism*, 11(6), 459-475.
- Lozano-Oyola, M., Blancas, F. J., González, M. ve Caballero, R. (2012). Sustainable Tourism Indicators As Planning Tools in Cultural Destinations. *Ecological Indicators*, 18, 659-675.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1276-1288.
- Mathieson, A ve Wall G. (1988). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. England: Longman.
- Middleton, W.T.C. ve Hawkins, R. (1998). *Sustainable Tourism: A Marketing Perspective*. Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Mol, A.J.P. ve Spaargaren, G. (2006). Towards a sociology of environmental flows: a new agenda for twenty-first century environmental sociology. In: Spaargaren, G., Mol, A.J.P., Buttel, F.H. (Eds.), *Governing Environmental Flows: Global Challenges to Social Theory* (pp. 39-82). Cambridge Massachusetts: MIT Press.
- Montagna, J. A. (1981). *The industrial revolution*. Yale-New Haven Teachers Institute, www.yale.edu/ynhti/curriculum/units/1981/2/81.02.06.x.html
Erişim: 8 Mart 2016.
- Mutlu, A. (2009). Türkiye’de Çevre Sorunları Literatürünün Baskın Niteliği ve Sosyal Bilimler Yaklaşımının Gerekliliği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(1), 71-82.
- Ovalı, P. K. (2007). Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması. *YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(2), 64-79.
- Ökmen, M. (1996). Teknoloji, Tüketim ve Çevre Sorunları. *Ekoloji Dergisi*, 19, 4-7

- Roney, S.A. (2011). *Turizm, Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sarkım, M. (2008). *Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm Politikaları Üzerine Etkileri*. 2.Ulusal İktisat Kongresi, 20–22 Şubat 2008, DEÜ İBF İktisat Bölümü, İzmir.
- Scaglione, M., Marx, S. ve Johnson, C. (2011). *Tourism and Poverty Alleviation Approaches: A Case Study Comparison*. In P Keller & T. Bieger (Eds.), *Tourism Development After the Crises: Global Imbalances-Poverty Alleviation* (pp 207-226). Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Sharpley, M. (2002). Sustainability: A Barrier to Tourism Development? In R. Sharpley & D.J. Telfer (Eds.), *Tourism and Development: Concepts and Issues, Aspects of Tourism Series 5*, (pp. 319-337). Clevedon: Channel View Publication.
- Sharpley, R. ve J. Sharpley (1997). *Sustainability and the Consumption of Tourism*. In M. J. Stabler (Ed.), *Tourism and Sustainability: Principles to Practices*, (pp. 231-243). USA: Cab International.
- Shaw, G. ve Williams, A. M. (2002). *Critical issues in tourism: a geographical perspective* (Second Edition). UK: Blackwell Publishers.
- Şentürk, Ü. (2008). Modern Kontrol: Tüketim. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 221-239.
- Tarlow, P. (2016). Tourism, Terrorism, Morality, and Marketing: A Study of the Role of Reciprocity. In A. Nedelea, M. Korstanje and B. Geaorge (Eds.) *Strategic Tools and Methods for Promoting Hospitality and Tourism Services*, (pp. 233-246). USA: IGI Global.
- Urry, J. (2015). *Turist Bakışı*. (E. Tataroğlu, İ. Yıldız, Çev.). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of personality and social psychology*, 39(5), 806-820.
- WCED (1987). *Our Common Future (Chapter 2: Towards Sustainable Development)*. www.un-documents.net/ocf-02.htm Erişim: 21 Mart 2016.
- Wheeler, B. (1993). Sustaining the ego. *Journal of sustainable tourism*, 1(2), 121-129.
- Yeoman, I. ve Postma, A. (2014). Developing an Ontological Framework for Tourism Futures. *Tourism Recreation Research*, 39(3), 299-304.
- Yücel, F. (2003). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında çevre korumanın ve ekonomik kalkınmanın karşılığı ve birlikteliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 100-120.

Yücel, M., Altunkasa, F., Güçray, S., Uslu, C. ve Say, N. P. (2006). Adana'da Çevre Duyarlılığı Düzeyinin ve Geliştirme Olanaklarının Araştırılması. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-228.

